

Premýšľajú ryby? Majú skutočne trojsekundovú pamäť? Sú ryby inteligentnejšie ako opice? Je tuniak príbuznejší viac so žralokom či s človekom? Aj týmito otázkami sa zaoberá britský etológ Jonathan Balcombe vo svojej knihe *Co ryba ví*, kde pútavým spôsobom vyvracia mýty o podmorskom svete. Ponúka nám komplexný obraz života rýb morských aj sladkovodných a ukazuje, že aj napriek absencii mimiky či schopnosti vytvárať zvuky, ktoré by sme my ľudia vedeli jednoducho identifikovať, sú ryby schopné mnohého. Vedeli ste napríklad, že až 90% rýb žijúcich v mezopelagickej vrstve – teda medzi 100 až 1 000 km pod hladinou vody – disponuje orgánmi vytvárajúcimi svetlo, ktoré im slúži ako maják v temnote? Alebo že malá chobotnička sa dokáže naučiť prejsť bludiskom značne rýchlejšie ako pes? Každá kapitola je zaujímavejšia ako tá predošlá a čitateľ si po dočítaní knihy uvedomí, že ryby nie sú také tupé a nevnímajúce ako sa na prvý pohľad môže zdať.

Avšak je všetko to, čo Balcombe v jeho knihe píše, skutočne pravda? Je možné sa na všetky ním zmienené fakty spoľahnúť? Autor prirovnáva cit rýb k citu nás ľudí. Vysvetľuje, že aj keď ryby nedokážu pre nás viditeľne prejavovať bolesť, skutočne ju cítia. Podľa jeho slov majú ryby najviac nervových zakončení v papuli – práve tam, kde sa im zahačgne háčik. Preto by mali ryby cítiť silnú bolesť, kvôli ktorej sa začnú mátať a snažiť uniknúť. Avšak toto nie je tak úplne pravda. Autor veľmi úspešne obišiel fakt, že to, čo ryby "cítia", je skôr inštinktívne. Necítia bolesť ako takú – skôr si uvedomujú, že sa deje niečo zlé a že by sa mali snažiť čo najrýchlejšie odplávať do bezpečia.

Toto samozrejme neznamená, že je v poriadku chladnokrvne a vo veľkom zabíjať iné živočíchy. Avšak veľmi ma zaujíma, čo presne týmto Balcombe sledoval. Nevedel o tom? Mal chybné informácie? Alebo účelne vložil do knihy neúplnú pravdu, aby ľudí zmanipuloval? Bolo autorovým účelom oklamať ľudí, čo by mohlo eventuálne dopomôcť k tomu, aby rovnako ako on prešli aj jeho čitatelia na vegánstvo?

Pravdu sa asi nedozvieme. Tento fakt však vo mne vyvolal veľké sklamanie. Obzvlášť kvôli tomu, že počas čítania tejto knihy som o tomto vôbec netušila. To, ako to s týmto skutočne je, sa ku mne dostalo až rok a pol po dočítaní knihy. Dovtedy som Balcombovu knihu považovala za jednu z najúžasnejších kníh aké som za môj dovtedajší život prečítala. Zmenila mi život a aj celkový pohľad na našich vodných kamarátov. Šírila som fakty z knihy ďalej a presviedčala priateľov o tom, že ryby bolesť skutočne cítia podobne ako my.

Práve pre toto je kniha *Co ryba ví?* manipulatívna. Rovnako tak aj jeho predchádzajúce knihy boli skritizované za manipuláciu. Napríklad ku jeho knihe *Pleasurable Kingdom: Animals and the Nature of Feeling Good* sa biologička Marian Dawkins vyjadrila, že Balcombe vo svojich knihách silno a nesprávne antropomorfizuje zvieratá a používa voľne pojem pocity a city.

Áno, je pravda, že knižka *Co ryba ví?* obsahuje taktiež mnoho pravdivých faktov, na ktoré je možné sa spoľahnúť. Je to skvelý zdroj informácií na vytvorenie si komplexného obrazu na život rýb, avšak je skutočne nevyhnutné, aby to každý jedinec čítal s rezervou. Je nutné si po dočítaní overiť určité fakty, obzvlášť také, ktoré by dotýčny chcel následne šíriť medzi

d'alších ľudí. To, za čo v tejto dobe treba bojovať, je práve zamedzenie šíreniu dezinformácií. A toto práve Jonathan Balcombe v jeho knihe spravil. Nerobme to aj my. Overujme si fakty. Pretože ako sa vraví: *Dôveruj, ale preveruj.*

Katarína Šimková – hodnotí Aneta Chatzigeorgiu

Halsey – Manic

Dá sa životopis napísať vo veršoch? Halsey dokazuje, že áno!

Manic je tretím štúdiovým albumom americkej speváčky Ashley Frangipane známej ako Halsey. Na verejnosť sa jeho prvá podoba dostala 17. januára 2020 a stal sa akousi osobnou svedčou interpretky. Na zozname piesní môžeme nájsť viacero štýlov, medzi ktorými nájdeme elektropop, hip hop či alternatívny rock a nechýbajú na ňom ani prvky country, K-popu či RnB. Sama speváčka uviedla, že album mení svoju náladu s každou piesňou a mala pravdu. Počas posluchu piesní v poradí ako idú po sebe môžeme spolu s Halsey prechádzať viacerými náladami či emóciami ako je radosť, smútok, hnev či úľava.

Album Manic je jednoducho všestranný a ponúka nám 16 piesní na jednom disku, k čomu môžeme prirátať ešte ďalších 13 bonusových piesní a verzií na druhom disku. Tretí štúdiový album Halsey však v sebe skrýva oveľa viac, ako by sme si mohli myslieť. Nestačí si ho totiž vypočuť raz či dvakrát, musíme sa ním nechať unášať a brať ho ako celok, nie len ako jednotlivé piesne.

Ak by som mala piesne na albume zaradiť do kategórií, roztriedim ich ako tie, ktoré odhaľujú vnútorné myšlienky speváčky, tie, ktoré sú typickými piesňami určenými pre rádio a tie, ktoré sú na albume trochu zbytočné. Ani bez takýchto piesní by sa však album nevedel posunúť, nakoľko sa snažia udržiavať kontinuitu albumu a priniesť nám presne taký dojem z posluchu, aký tu máme v súčasnosti. Nie je však na mne, aby som hodnotila, či sa vám má album páčiť alebo nie. Pozrieme sa však teraz na spomínané tri kategórie piesní a svoj názor si budete môcť vytvoriť sami.

Prvá kategória piesní, teda tá svedná, je podľa mňa určená najmä pre fanúšikov interpretky a zároveň autorky textov, no na svoje si prídu aj ľudia, ktorí si prechádzajú podobnými problémami. Ako som však spomenula, Halsey si texty piesní písala takmer v celom albume sama, čo sa na textoch podpísalo. Prináša v nich svoj pohľad na rôzne problematiky, akým je samota, strach z niečoho nového, spoznávanie seba samého, no aj problematiku smrti či dnes často rozoberanej LGBTQ+ komunity. Medzi tieto piesne však môžeme zaradiť skladby ako úplne prvú *Ashley*, ktorá príznačne prináša speváčkino meno a rovnako poslednú skladbu *929*. A práve posledná skladba mi príde najvydarenejšia a zároveň najosobnejšia z celého albumu. Frangipane v nej prerozpráva svoj životný príbeh, tie najpamätnejšie momenty, kedy musela zastaviť a nadýchnuť sa.

Do druhej kategórie piesní môžeme zaradiť napríklad *You Should Be Sad* či *Without Me*. Aj vy ste sa možno pri počúvaní nejakého komerčného rádia pozastavili nad niektorou z týchto piesní, ktoré album dostali do povedomia. A aj keď možno ide o energické a klasické popové piesne, aj tieto majú na albume svoje miesto a dokážu reflektovať hnev či smútok. Je však trochu škoda, že rovnakú popularitu nezískala aj pieseň *clementine* či *Finally//Beautiful Stranger*. Sú to vydarené piesne a ktoré by si určite zaslúžili viac pozornosti.

Posledná kategória piesní však zahŕňa tie menej vydarené či výplnkové piesne. Takou piesňou je napríklad *SUGA's Interlude*, na ktorej spolupracoval Suga z populárnej kórejskej

skupiny BTS. Pieseň má naozaj pekné pasáže, no takmer celá sa odohráva v kórejčine a kpop rozhodne nie je štýl, v ktorom by Halsey vynikala. Podobným výplnkom je aj *Dominic's Interlude* s Dominicom Fikeom. Táto skladba má len niečo cez minútu a ako samostatnú pieseň by ste si ju zrejme nepustili. V albume má však svoje miesto, aj keď by sa bez nej zrejme súbor piesní obišiel.

Aby som zhrnula celý album, *Manic* je niečo, čo vás upúta aspoň z časti nech už počúvate čokoľvek. Halsey svojimi textami mieri na široké spektrum poslucháčov a rozdielne žánre piesní rovnako majú mieriť na viacerých poslucháčov. V albume nájdeme aj spoluprácu so známou Alanis Morissette či odkazy na filmy ako *Jennifer's Body*. Ako celok má tak album veľa svetlých miest a Halsey svojim tretím veľkým hudobným počínom dokázala, že si svoju popularitu zaslúži. Samostatne však majú piesne aj slabé miesta, preto by som odporučila vypočuť si ich ako celok v poradí, ako idú po sebe.

Poslouchej obrazy

Zamysleli jste se někdy nad tím, jak vizuálně zobrazit hudbu, kterou posloucháte? Jak by vypadal poslech minimalistické skladby od Philipa Glasse a jak popová muzika od Michaela Jacksona? Pro Inge Koskovou je tato myšlenka běžnou praxí.

Na začátku roku 2022 odstartovala výstava tří minimalistických umělců, kteří budou naplňovat Fait Gallery až do května tohoto roku. Tvorba Lenky Vítkové, Inge Koskové a Martina Vongreje se v mnohém propojuje, zároveň se ale jedná o naprosto samostatné expozice. Všichni tři umělci pracují s myšlenkou, konceptem, symbolem. Jejich umělecké vyjádření je tedy silně podloženo důkladným přemýšlením o jim blízkém tématu.

Inge Kosková je spojována s okruhem autorů olomoucké kresby, přesto je její tvorba vizuálně výjimečná a do jisté míry solitérní. Přes začátky experimentování s figurální kresbou se umělkyně dostala k zobrazování krajin, jejich struktur a nacházela v přírodě určitý rytmus, který přenášela do svých děl. V době totality zmiňovaná figurální kresba postupně ztrácela pevné obrysy a získala fluidní organický charakter. Motiv, o který se Inge opírá a přenáší do reality je především rytmus, který nachází v každodenním životě. Přesto si kresby zachovávají svůj půvab a lehkost. Její rukopis je charakteristický čarami, vlnkami a obecně volným stylem, který autorce umožňuje vyjadřovat struktury, zachycovat proud emocí nebo dokonce hudbu.

Ukázka abstraktních černobílých kreseb je k vidění ve zmiňované galerii, kde jsou vystavena vybraná díla z autorčiny tvorby, kolekce děl se příhodně nazývá Proud. Zde jsme schopni vidět, jak až automaticky je zacházeno s prostou černou linkou v kombinaci s velkoformátovými bílými plochami papíru. Kresby inspirované přírodou připomínají zápis písma, tato skutečnost se promítá i do děl vytvořených za poslechu hudby, které jsou stěžejním motivem výstavy. Ve většině případů se jednalo o hudbu od Leoše Janáčka. Jiným druhem záznamů představují práce, které zaznamenávají vnitřní pocity nebo série mantrových kreseb, kdy umělkyně za opakování dané mantry pokrývala papír soustředěnými kresbami, připomínající tvarem kruh.

Tvorbu Ingy Koskové vnímám jako velice přínosnou a ve svém projevu jedinečnou. Její rukopis je originální, až strojově přesný, přitom nepostrádá půvab a křehkost. Inspirativní mi připadá myšlenka výtvarného zápisu hudby. Veškeré pocity, dojmy, zaznamenávání rytmu, pomlk, gest – to vše je zřetelně vidět. Propojuje dvě umělecké složky dohromady, jakoby dotvářela Janáčkovu umělecké dílo a stávala se tak spoluautorkou. Autorčinu tvorbu je nutné vidět na vlastní oči. Tyto velmi subtilní kresby jsou ve své barevné omezenosti a prostosti pro náročné divácké oko nezajímavé, místy až nudné. V galerijním prostoru naopak pochopíte, v čem je tvorba Koskové skutečně výjimečná. Jde nejen o precizní techniku kresby, spojenou se zřetelným zacházením ze strukturou samotného papíru, ale také – a to především – o celkovou povahu a myšlenku díla. Trochu nešťastně působila instalace děl, která

byla – i přes svou rozmanitost – uspořádána tak, že se slívala v jeden celek. Tvorba je sama o sobě poutavá, nicméně u děl, které vycházely z hudebního poslechu, by případně nebylo od věci připojit audio technické zařízení a představit alespoň ukázkou konkrétních hudebních děl. Myslím si, že by to návštěvníky hlouběji seznámilo s tím, jakým způsobem při poslechu autorka přemýšlela a mohli by tak nahlédnout do procesu tvorby. Každopádně bych všem vřele doporučila výstavu navštívit, nejen tvorbu Ingy Koskové, ale stejně tak expozici Lenky Vítkové, jejíž instalační řešení je povedené a nevšední. Zatímco tvorbu Martina Vongreje, jehož tvůrčí strategie navazují na charakteristiku konceptuálního umění 2. poloviny 20. století bych znovu vidět nemusela. Celkový koncept a instalace děl byla pro mě nepochopitelná a zmatená. Nicméně celkově hodnotím expozici jako přínosnou a obohacující nejen pro dospělé, ale i dětské publikum.

Karolína Strnadová, hodnotí Katarína Šimková

Slunovrat: Místo vztahové poradny na zvrácenou folklórní slavnost

I když si myslíte, že už nemůže být hůř, život vás někdy dokáže přesvědčit o opaku. Po velmi znepokojujícím hororovém snímku *Děsivé dědictví*, který se vryl do paměti nejednomu divákovi, přichází režisér Ari Aster o rok později s dalším kontroverzním počinem a tím je hororové drama *Slunovrat*. V případě tohoto filmu ovšem režisér vsadil na poněkud netradiční tematiku, kde se vyhýbá tradičním temným prvkům a naopak se pokouší ukázat divákovi hrůzu i v na první pohled čistých a krásných věcech.

Film nás v úvodu přivádí do života hlavní postavy Dani, která hned prvních minutách zažívá velmi tragickou životní událost. Zároveň se nachází v nepříliš fungujícím partnerském vztahu s přítelem Christianem, který celý tragickou událost neulehčuje. I přes tuto nepřízeň osudu se rozhodne vydat se spolu s přáteli na folklórní slavnost do Švédska s vidinou rozptýlení a možnou záchranou rozpadajícího se vztahu. Hned po příjezdu je skupinka mladých Američanů přátelsky přivítána místními vesničany a vše se zdá být zalito sluncem. Tyto pocity ovšem netrvaly dlouho a k prvním zvrátům dochází při střetu našich protagonistů s rituálními praktikami místních vesničanů. Mladí návštěvníci se začínají seznamovat s pravidly a kulturou místní komunity, která se ovšem ukazuje být postupem času čím dál více znepokojující a připomínající spíše prostředí sekty. I přes přibývajících pochyby o bezpečí a setrvání v komunitě jsou přesvědčeni, aby zůstali a dali folklórní slavnosti ještě jednu šanci. V ten moment se ale děj filmu začne ubírat velkým spádem k jedné katastrofě za druhou. V Dani se mísí pocity žalu, znepokojení, beznaděje a strachu. Jsme svědky psychologického rozpadu osobnosti a naprosté zoufalosti, která skrz film prosakuje až do samotného diváka.

Netradičně zvolené prostředí bílého dne, květin a folklórní slavnosti v kontextu s hororovým žánrem u diváka vyvolává pocit nejistoty a nepředvídatelnosti, která skvěle funguje v budování napětí. Právě na budování nejistoty a napětí režisér Aster vsázel již minulosti a ukazuje se, že fungují stále stejně tak dobře. Místní oslava

letního slunovratu vychází a je inspirovaná pohanskými zvyky, z nichž některé se v současnosti v severských zemích stále udržují. Nicméně režisér se rozhodl převést tyto nevinné a čisté svátky do děsivé brutální podoby. Ari Aster již několikrát zmínil, že ve filmu se nachází velké množství symboliky a skrytých významů, zejména v nástěnných malbách nebo pohanských symbolech odkazujících na místní pověsti a historické události. Tyto informace mohou divákovi v průběhu filmu lehce napovídat, kudy se děj bude ubírat..

Silnou stránkou, která velice dobře funguje k dotváření nepříjemné atmosféry je hudba o kterou se postaral Bobby Krlic. Pestré melodie s psychedelickým nádechem vám v některých scénách dokážou navodit přímo husí kůži. Další část, která se podepisuje na kvalitě snímku je jeho obsazení. Hlavní roli Dani ztvárnila herečka Florence Pugh, kterou můžeme znát z filmu jako jsou Malé ženy nebo Black Widow. Ta se své role ujala velmi dobře, při sledování prožívání emocí má divák pocit jakoby traumata prožíval spolu s hlavní hrdinkou. Partnera Christiana si zahrál Jack Reynor a další členy skupinky potom Will Poulter, William Jackson, Ellora Torchia, Vilhelm Blomgren a Archie Madekwe. Režisérovi se v případě tohoto filmu velice dobře, i když nepřímo podařilo diváka navést na to, se kterou z postav by měl více a se kterou méně sympatizovat.

I přes skvěle budovanou atmosféru a držení diváka v děsivém napětí jsou některé explicitní scény v pár příkladech na můj vkus poněkud na sílu zakomponované za pouze čistým účelem šokovat, což se režisérovi daří, nicméně to může v některých případech ubírat na serióznosti filmu. Sledování Slunovratu je silně nepříjemné, šokující, místy až traumatizující, ale zároveň fascinující, a i když byste možná někdy chtěli, tak vás film nenechá spustit oči z obrazovky. Cítíte se jako když sednete do špatného vlaku, víte že už nemůžete vystoupit a tak vám nezbyvá než si tu cestu do neznáma zkusit užít. A já mohu potvrdit, že se to opravdu dá.

Jak vypadá tělesný pach?

Umělecká skupina Where Dogs Run, v zastoupení Natalie Grekhové, Alexeye Korzukhina, Olgý Inozemtsevy a Vladislava Bulatova, využívá inovativní vizuální techniky, které kombinuje s vědeckými výzkumnými nástroji a digitální technologií. Vytváří tak hybridní instalace, které produkují formu umělé inteligence, která je vědomě řízena a ovlivňována.

Nedávný projekt The Faces of Smell by Yekaterinburg není výjimkou. Interaktivní instalace se stala součástí výstavy You are on air, která proběhla v roce 2020 v Garage Museum of Contemporary Art v Moskvě.

Práce vyzývá návštěvníky galerie k účasti na analýze plynů. Součástí expozice je zařízení v nadživotní velikosti, ze kterého vycházejí tenké trubice. Ty jsou napojeny k projektoru, který na plátno promítá vizuální podobu pachů. Pokud se pozorovatel dostane do bezprostřední blízkosti k sensorům, které shromažďují a analyzují osobní údaje o vůni, může vidět svůj vlastní „čichový portrét“. Uspořádání konstrukce je vhodně zasazeno do architektonického plánu galerie. Zařízení je umístěno v samostatné místnosti, což vytváří intimní atmosféru pro interakci biologické a neživé entity. Pozitivně hodnotím práci kurátora Jaroslava Volovoda, který se řídil heslem „V jednoduchosti je krása“.

Dílo je velice nápadité a kombinuje umělecké a technické prvky. Odkazuje na mezioborovou spolupráci umělců a IT specialistů. Autoři zde kreativně propojují oblast IT, meteorologie, etologie a informativní fotografie. Zařízení je navrženo tak, aby zajímavým způsobem získávalo informace o tělesném pachu návštěvníka, přesněji o jeho feromonech, které jsou pro každého člověka specifické. Data z analyzátorů plynů následně tvoří vzor, který je jedinečný pro dané místo, osobu i okamžik, jelikož proudění vzduchu a jeho složení ve zkoumaném prostoru se neustále mění. Tento vzor je poté vizualizován v kompozitu obličeje. Jinými slovy, zpracované informace přecházejí do softwarového zařízení, které převádí data o složení vzduchu na data týkající se tvaru a polohy obličejových rysů. Jako výsledek člověk vidí tvář svého pachu, který nesouvisí s jeho skutečným fyzickým vzhledem.

Tento experiment je ojedinělý, jelikož dosud neexistoval žádný mechanismus, který by dokázal alespoň přibližně rekonstruovat a reprodukovat pach z paměti. Naproti tomu existuje poměrně široce používaná metoda vyvolávání a opětovného vytváření vizuálního obrazu. Oceňuji, že se umělci rozhodli použít stejnou metodu právě pro fixaci pachů. Vidím zde zároveň jistou paralelu se strojovým učením a umělou inteligencí. Technologie se neustále vyvíjí, jelikož do své paměti ukládá nové, dosud nepoznané pachy.

Díky tomu, že zařízení pracuje s klasickými fotografiemi a policejními datovými soubory fotorobotů, tak nevytváří pouze bližší pohled na člověka samotného, ale především poukazuje na temnou stránku rychle se rozvíjejících technologií.

Feromony a osobní pachy by se totiž mohly stát dalším nástrojem biometrické kontroly ze strany státu nebo korporací spolu s již zavedenými otisky prstů či krevními testy.

V souvislosti s bezpečnostními systémy zde vidím i pozitivní stránku zařízení. Stroj používá jako identifikátory samotné pachové stopy, které by obešly bezpečnostní systémy mnohem složitěji pachové portréty. Celkově hodnotím interaktivní instalaci kladně a myslím si, že stojí za to ji navštívit.